

קונטרס

נגילה

ונשמחה  
בך

בעניני

חג הסוכות



קונטרס

נגילה

ונשמחה בד

מאמרים

בעניני

חג הסוכות

להערות :

לסר. הרואה 20/4 ירושלים

0777870385

## תוכן הענינים

6	.....	ישראל ואוה"ע בחג הסוכות
8	.....	סוכות כנגד ענני כבוד
9	.....	אהבת עולם תביא להם
12	.....	סולם עלייה בירח האיתנים
15	.....	הבא ליטהר מסייעין אותו
17	.....	חג הסוכות - השלמת הרגלים
19	.....	הפורש סוכת שלום
22	.....	שירו לה' שיר חדש
24	.....	שמיני עצרת בראי שיר השירים
25	.....	רמזי המדרש על הד' מינים
26	.....	אתרוג – קליפתו עבה
27	.....	נענועי הלולב
29	.....	פנינים

מאמר א'

## ישראל ואוה"ע בחג הסוכות

בחג הסוכות מקריבים שבעים פרים כנגד שבעים אומות העולם. ויש להבין מדוע דוקא בחג זה מקריבים קרבנות כנגד האומות ולא בשאר הרגלים. ובכלל צריך להבין מה פשר הדבר שאנו מקריבים עבור הגויים, אם נחוצים להם קרבנות, שיקריבו בעצמם.

נתחיל בשאלה הראשונה, מה השייכות של ענין זה לסוכות. מצינו ברמח"ל (דרך ה' ח"ד) שמצוות חג הסוכות מיוחדות לענין היחס בין ישראל לאוה"ע, ובב' חלקים: א) **הבדלת** ישראל מאוה"ע (- סוכה שהיא זכר לענין כבוד המנשאים את ישראל מעל גויי הארץ). ב) **הכנעת** האומות תחת ישראל (- לולב שעל ידי נטילתו אור ה' ב"ה מאיר על ישראל באופן שאימתם נופלת על אויביהם). ראה שם.

לפי"ז ברור הטעם שההתעסקות שלנו עם האומות נקבעה לחג הסוכות. ועתה נפנה להבין אופי הקרבנות והקשר ליחס הנכון בין ישראל לאוה"ע. והנה הרמח"ל מלמדנו שתכלית ותיקון אוה"ע הוא בהכנעתם לכלל ישראל שזהו שלמותם וטובם בהיות ישראל שולטים עליהם, וז"ל (תחילת מאמר החכמה):

"כי הנה בכלל העולם יש הטוב והרע, וענפיהם במין האנושי ישראל ואוה"ע, והנה תקון העולם שיהיה הטוב שולט והרע נכפה ובמין האנושי ישראל שולטים ואוה"ע משתעבדים תחתיהם, והנה בהיות הדבר כן הנה טוב לכל כי הנה הקדושה מאירה בישראל ומתחזקת בס' ובהיות אוה"ע משתעבדים תחתם נתקנים על ידם ונמשך להם משך מן הקדושה ההיא".

## נגילה ונשמחה בך

---

נמצא שכל יחס נכון בין ישראל לאומות צריך לשאת אופי של שליטת ישראל, ונשים לב שהשבעים פרים אינם מוקרבים על ידי אוה"ע גופייהו אלא דוקא ע"י ישראל ולכאוי למה שאנחנו נקריב את קרבנותיהם, אלא שבכך מעמידים את המצב הנכון שישראל המה השולטים ולכן הם הבעלים גם על מה ששייך בעצם לאומות, ובהקרבתם את הקרבנות של האוה"ע הם כביכול 'מנהלים' אותם.

ונראה בס"ד ביתר עומק. מבואר בגמ' בסוכה נה: שאותם הקרבנות שמקריבים ישראל כנגד אוה"ע מגינים עליהם שכך אמרו בסוגית שבעים הפרים – "אמר ר' יוחנן אוי להם לעובדי כוכבים שאבדו ואין יודעין מה שאבדו בזמן שביהמ"ק קיים מזבח מכפר עליהן ועכשיו מי מכפר עליהן". והדבר צ"ב איך יכפרו עליהם השבעים פרים הרי אין הם הי'בעלים של הקרבן. ונראה שהביאור הוא ע"פ דברי הרמח"ל הנ"ל שכשאוה"ע משתעבדים תחת ישראל נתקנים על ידם, ונוכל לומר לפי"ז שקרבנות אלו באמת אינם כלל קרבנות של אוה"ע אלא אדרבה הם קרבנות של ישראל שמוקרבים כנגד אוה"ע ותכליתם לחזק את הענין הכללי של חג הסוכות שהוא עילוי ישראל מעל האומות והתחזק שליטתם עליהם, וכל פר ופר המכוון כנגד אומה מסוימת מחזק את שליטת ישראל על אומה זו, ובסופו של דבר מצב זה הוא טובתן של הגוים וזה נקרא ש'מכפר' עליהם.

ונראה עוד בדרך נוספת להסביר מה טעם נקבעו קרבנות אלו לחג הסוכות: הנה, בטור סי' תי"ז מובא שסוכות כנגד יעקב אבינו ע"ה, ולהבין הדברים יש לידע במה נתייחד יעקב משאר האבות, וכבר נאמרו בזה דברים הרבה.

אחד ההבדלים המרכזיים הוא, שמאברהם ויצחק יצאה פסולת - ששמעאל ועשיו, ואילו יעקב היתה מטתו שלימה. נמצא שבאברהם ויצחק

מעורבים 'חלקיקים' של אומות העולם<sup>1</sup> אבל יעקב היה משולל כל שייכות איתם. ועיין בחי' אגדות למהר"ל (סנהדרין קו. ד"ה ג' היו) "כי אברהם ויצחק היו לאומות חיבור אליהם, שהרי מן אברהם יצאו כמה אומות ומיצחק יצא אדום, ומן יעקב הוא השלישי היה זרעו נבדל לגמרי מן האומות".

לפי"ז יבואר טעם התעסקותנו עם האומות בחג הסוכות שהוא במידתו של יעקב: כאשר מתעסקים בשבעים הפרים שכנגד אוה"ע, ישנה סכנה, שתוך כדי ההתעסקות הזו נושפע מהם, על כן נבחר בדוקא חג הסוכות שבו אוחדים אנו במידתו של יעקב אשר היה מובדל ומופרש לחלוטין מאוה"ע, רק באופן זה מובטחים אנו בשמירה מפני השפעתם.

מאמר ב'

### סוכות כנגד ענני כבוד

כתב רמח"ל (דרך ה' ח"ד פ"ח):

"כי הנה ענני הכבוד שהקיף הקב"ה את ישראל מלבד תועלתם בגשמיות שהיה לסכך עליהם ולהגן בעדם עוד היתה תולדה גדולה נולדת מהם בדרכי הרוחניות והוא כמו שע"י העננים ההם היו ישראל מובדלים לבדם ונשואים מן הארץ כן היה נמשך להם מציאות הארה המשכנת אותם לבד נבדלים מכל העמים ומנושאים ומנוטלים מן העוה"ז עצמו ועליונים ממש על כל גויי הארץ. ודבר זה נעשה

---

<sup>1</sup> ועד היכן מגיעים הדברים ראה מה שאמרו בפסחים קיט: שבסעודת הצדיקים לעתיד לבא אברהם מסרב לברך על הכוס לפי שיצא ממנו ישמעאל, ויצחק מסרב לפי שיצא ממנו עשיו.



## נגילה ונשמחה בך

---

בשעתו לישראל להגיע אל המעלה העליונה  
הראויה להם..."

מבלי להבין עומק הענין יש לנסות להסביר ההבדלה שהתבטאה בענני הכבוד, שהם הראו לעין כל שעם ישראל אמנם מסתובב כאן בעוה"ז כמו שאר המין האנושי אך באמת הם שייכים לשמים ולכן נישאים כאן בארץ על גבי ענן שהינו **גוף שמימי**, שילוב זה בין הימצאות **בארץ** על גבי **ענן**, הוא התייחדות ישראל שיכולים לחיות כאן חיי עוה"ז ויחד עם זה להשתייך לעליונים, היפך מגישת עמלק שנטפל לאותם שנפלטו מן הענן וחתך מילות וזרק כלפי מעלה כמפריד עניני הקדושה מעולם הזה. זוהי ההבדלה שהתבטאה בענני הכבוד, כי הם הורו על ההבדל הבסיסי בין ישראל לאוה"ע – אומות **העולם** שייכים לעולם הזה, ו**ישראל** שייכים לשמים.

ענין זה מתבטא לא רק בענני כבוד אלא גם במצוה לדורות שהיא זכר לאותם עננים, הלא היא הסוכה, דזו מצוה ייחודית שאנו עושים כל צרכינו הגשמיים בתוך הסוכה ולא נאמר שום מעשה נוסף על מה שרגילים לעשות בלא"ה בחיי החול, אך רק זה מחייבת המצוה – לעשות את זה בתוך מסגרת הסוכה, בתוך מסגרת הקדושה.

ובזה מתבאר דסוכות כנגד יעקב, דיעקב הוא קו היושר, ומדתו תורה, דהיינו לחיות בתוך העולם חיים חומריים, אך הכל ע"פ תורה.

מאמר ג'

## אהבת עולם תביא להם

כידוע, חג הסוכות הוא זמן מובהק של אהבה בין ישראל לאביהם שבשמים. נראה מספר ענינים הנובעים מכך :

**א.** בסוכות אנו קובעים דירתנו ב"צילא דמהימנותא בצילא דקב"ה" (לשון הזה"ק פרשת אמור), ובודאי שזה מתוקף האהבה ובחינת בנים שיש לנו, שהעבד אינו מתגורר בבית המלך ממש אלא באגף אחר, ואילו בן המלך מתגורר בצילו של המלך ממש.

זאת ועוד, כשעבדו של המלך נזקק לרחמי מלכו, לא יוכל חבירו העבד להעתיר בעדו אצל המלך, כי לעבד אין זכות לבקש רחמים מלבד על עצמו, מפני שיחסו עם מלכו הוא יחס של יראה המרשה פתחון פה על עצמו בלבד. עליו לשלוח אחד ממשפחתו של המלך לעשות לו 'פרוטקציה' שמאחר והוא יחסו עם המלך יחס של אהבה, יש לו פתחון-פה לפניו אף על אחרים.

ומובן לפי"ז מדוע את הקרבנות שאנו מקריבים בעבור האומות (כמבואר בסוכה נה: שקרבנות החג מכפרים על האומות), עורכים בדוקא בזמן שישראל הם בבחינת בנים אצל השי"ת.

**ב.** בסדר ההושענות פותחים הושע נא **למענד**. וזהו ה'פזמון' "אני והו' הושיעה נא" – וכמש"כ המפרשים - "שיושיע לי וכביכול גם לעצמו עימי על דרך עמו אנכי בצרה, ובדרך זה הולך כל הפיוט 'כהושעת...' שאח"כ" (ריעב"ץ ע"פ תוס' סוכה מה.). בתפילות ובקשות הנאמרות בזמנים אחרים לא מצינו שידגש כ"כ יסוד זה.

ונראה שהתייחדות גוון זה לחג הסוכות נובעת מכך שבזמן זה מתגלית האהבה שבין כנס"י להקב"ה, שישראל אצלו ית' כבנים אהובים, וממילא – בכל צרתם, לו צר, והצלתם היא כביכול הצלתו.

שמתי את לבי למטבע נוסף שקנה את מקומו במיוחד בבקשות דחג הסוכות, הלא הוא לשון "ישועה". הושענות. וגם בשמחת-תורה, הפיוט הנאמר בשעת ההקפות מיוסד בלשון הושיעה נא. הלא דבר הוא.

הנה בביאור החילוק בין עזרה לישועה, כתב המלבי"ם דעזרה היא בשיתוף הנעזר, וישועה היא ע"י המושיע לבדו. כשנשלב זאת עם מה שנתבאר ביסוד הגוון המיוחד של בקשות דחג הסוכות, נמצא טעם בשימוש בלשון ישועה דוקא. כי באמת, באופן כללי לא ניתן לנקוט רק בבקשת 'ישועה', דשמה אין אנו זכאים לישועה אלא רק ל'עזרה'. לא כן בחג הסוכות שאז אין אנו מתמקדים בבקשה על עצמנו, כי נפשנו בשאלתנו אודות ה"בכל צרתם לו צר", ממילא אין מניעה מלנקוט בלשון ישועה, כי אף אם אין אנו ראויים לישועה ודורש הקב"ה שיתוף של הנעזר, הנה כאן הוא עצמו כביכול הנושע והנעזר כי ישועתנו היא ישועתו לכן אין צורך בהשתתפותנו. ודוק.

ג. היות חג הסוכות זמן של תשובה מאהבה, מתאפשר מכח יום-הכיפורים, משום שביום זה זוכים אנו שהשי"ת ירצה בנו, וכמש"כ בשערי תשובה (שער ד', ח') זה לשונו "ואם עבר אדם על מצות לא תעשה ועשה תשובה, ידאג לעונו ויכסוף ויחכה להגיע ליום הכיפורים למען יתרצה אל השי"ת, כי רצונו חיי הנפש והגוף וחיי כל נוצר" עכ"ל. ופשוט, שלולא שהשי"ת רוצה באדם לא יתכן שיזכה למעלת אהבת ה'. הסבר הדבר, דכל זמן שאין להשי"ת חפץ באדם, הוא מורחק ממנו, ובמצב זה לא יתכן להשיג מעלת אהבתו שהיא מצב של קירבה. [השייכות בין רצון לאהבה מתבארת בנוסח הקידוש בשבת: אשר קדשנו במצוותיו ורצה בנו ושבט קדשו באהבה וברצון הנחלתנו. וכמו"כ בתפילה: אתה בחרתנו ... אהבת אותנו ורצית בנו. ועוד].

הקשר בין סוכות ליוה"כ הוא בעצם צורת החג, שהשמחה בחג הסוכות היא בכפרת יום הכיפורים שזכו לה זה עתה<sup>2</sup>, ויומתק לפי"ז מפני מה

<sup>2</sup> יסוד הדבר מבואר בגר"א הו"ד ב"זמן שמחתנו" עמ' ה'ו'. ודומה לזה איתא במדרש דהשמחה בחג היא על הזכייה בדין ביוה"כ.

שמחת-החג היא במקדש דוקא כמש"כ ברמב"ם שבחג זה שמחה יתירה היתה במקדש, כי הלא רק ע"י עבודת הכהן הגדול ביוה"כ זוכים ישראל לכפרה גמורה ולאור פני מלך חיים. עוד יובן לפי"ז שמחתם המיוחדת של בעלי התשובה בשמחת בית השואבה כמובא בפרק החליל.

מאמר ד'

### סולם עלייה בירח האיתנים

במהלך מועדי חודש תשרי אנו עולים בסולם מדריגות האהבה והיראה, בסדר עולה – מיראת העונש לאהבה, ומאהבה ליראת הרוממות.

כך סדר העלייה –

שלב א'- יראת העונש, הדרגה הבסיסית.

שלב ב'- אהבת ה'.

שלב ג'- יראת הרוממות.

המעלה העליונה ביותר היא יראת הרוממות, כדמוכח ממקרא מפורש בפרשת וירא, שאמר ה' לאברהם אחר שעמד בנסיון העשירי נסיון העקידה - "עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה". וביאור הענין כתב בברכת פרץ, וז"ל בקיצור:

"ודאי שאאע"ה עשה מצות העקידה באהבה רבה שכן מבואר בסנהדרין דאמר"י התם אהבה מקלקלת את השורה מאברהם אבינו שנא' וישכם אברהם בבוקר ויחבוש וכו'... וראוי ליתן טעם למה הוזכר כאן רק כי ירא א' אתה ולא הוזכר שהוא אוהבו.

ונראה פשוט דודאי מש"כ כי ירא א' אתה הכונה  
ליראת הרוממות... וביראת הרוממות הלזו כלול גם  
אהבתו ית' אשר יסודה בהררי קדש ביראת  
הרוממות, וכמש"כ הרמב"ם בפ"ב מיסוה"ת  
שההתבוננות ברוממותו ית' הוא המביאו לידי  
אהבתו ית' ע"ש. נמצא שגם האהבה גם יראת  
הרוממות שניהם ממקור אחד יהלכון ע"י כניעה  
והתבטלות בפני רוממות ממ"ה הקב"ה..."

הדברים טעונים המשך, דאכתי צ"ב, כי אף ששניהם ממקור א'  
יהלכון, מה ראה הקב"ה לציין דוקא את היראה. והביאור לענ"ד,  
דהאהבה הכלולה בתוך היראה יותר גבוהה מהאהבה העומדת ללא קנין  
גמור ביראה, כי אחרי שמכיר האדם גודל רוממותו ית' הרי האהבה אליו  
מתעצמת לאין ערוך שהרי מה אנוש כי תזכרנו ובכל זאת משגיח ואוהב  
אותי. והעמידה בנסיון העקידה הוכיחה שאין כאן אהבה גרידא, כי  
מכוחה לבדה לא היה ניתן לעמוד בנסיון אדיר שכזה, רק ע"י האהבה  
הכלולה ביראה יכל היה לעמוד בנסיון. על כן נאמר עליו עתה ידעתי כי  
ירא א' אתה.

עתה שביססנו את ההנחה שסדר שלבי העלייה הוא: יראה – אהבה –  
יראה, נראה איך הדברים מופיעים בסדר מועדי תשרי.

ימי הדין שבתחילת חודש תשרי הם ימי יראת העונש, "אם יתקע שופר  
בעיר ועם לא יחרדו", "ארי"ה (אלול, ר"ה, יוה"כ, הושע"ר) שאג מי לא יירא".  
ישראל הבאים לפניו ית' לדין, זוחלים ורועדים מיום בואו.

אלא שבעיצומו של הדין הקשה, באותו בוקר של דין מתוח, קורה  
מיפנה מפתיע.

ישראל תוקעים בשופר. באופן מופלא זוכים על ידי זה להארת פניו ית' – "אשרי העם יודעי תרועה, ה' באור פניך יהלכון", עיי' מזכה הקב"ה את עמו ישראל בדין, ולא עוד, אלא אף בא לטהרם ולכפר על עוונותיהם ביוה"כ.

עתה, תחושת היראה ופחד-הדין מפנה את מקומה לתחושת שמחה, ואהבה עצומה לה' שעשה לנו נס והצילנו מן הדין, נתקיים בנו "ממך – אליך אברח". מה יש לישראל לעשות עכשיו? ליטול לולביהן ואתרוגיהן, להלל ולשבח להקב"ה. לבטא את אהבתם אליו.

עד כאן המהלך של **יראה** (ימי הדין) המביאה ל**אהבה** (סוכות). ועתה למדריגה העליונה: יראת הרוממות.

יראת הרוממות ענינה, שהאדם תופס את מציאות ה' כמציאות המרכזית בעולם והוא עצמו שולי וטפל אליו. המפריע המרכזי לקניית יראת הרוממות הוא היותנו חיים בתוך העולם הזה המסתיר את הבורא.

הלא אם אך ישית האדם אל לבו את יסוד היסודות ועמוד החכמות כי יש שם מצוי ראשון ממציא כל הנמצאות, מיד הוא נרתע לאחוריו ויודע שהוא בריה קלה העומדת לפני קל-דעות. ברם דא עקא, שהעולם בשלל צבעיו ופיתוייו מסיח את הדעת, חוצץ בפני הכרת האמת, ואינו מניח לאדם להתייחד עם תחושה זו.

בשבעת ימי חג הסוכות ישראל חוגגים, ואוה"ע מצטרפים לשמחה, כמו שכתוב במדרש בפרשת פינחס. מצב אשר כזה – שאנו מתעסקים עם העולם הגדול, אינו מוכשר לקניית יראת רוממותו ית'. עם סיום חג הסוכות מגיעים אנו לשמיני עצרת בו נפטרים האומות והולכים להם אל מקומם, וישראל לבדם נשארים עם השי"ת בייחוד. על זמן זה נאמר<sup>3</sup>

---

<sup>3</sup> כמש"כ הגר"א בשה"ש דמקרא זה נאמר על שמיני עצרת.

### **“הביאני המלך חדריו נגילה ונשמחה בך”**

– “ואמר שלמה במשל החכמה משכני אחרִיך  
נרוצה הביאני המלך חדרכיו נגילה ונשמחה בך, כי כל  
מה שזוכה האדם ליכנס יותר לפניו בחדרי ידיעת  
גדולתו יתברך יותר תגדל בו השמחה ויהיה לבו שש  
בקרבו” (מס”י).

ובמיוחד עתה בשמיני של חג שאומות העולם הסתלקו הלכו להם וכבר  
אין מאומה שיפריע, יסתיר, יסיח את הדעת. או-אז פותחים ישראל את  
פיהם ואומרים:

### **“אתה הראית לדעת כי ה' הוא האלוקים אין עוד מלבדו”**

מאמר ה'

## **הבא ליטהר מסייעין אותו**

חודש תשרי, החודש השביעי, עמוס במועדים ומצוות. לכן נקרא שמו ירח  
האיתנים (גמ' ר"ה דף י"א). ויש לחקור מהו המועד המרכזי ביותר. שמעתי  
מהגר"ל מינצברג שליט"א שטען שמועד שנקבע לאמצע החודש הוא בא  
מצד עצם החודש (ואיתא במפרשים שבאמצע החודש המזל של החודש חזק ביותר),  
ולפי"ז חג הסוכות שנקבע לט"ו בחודש הוא החג המרכזי של חודש תשרי.  
וכך גם מסתבר לפי שהוא הארוך ביותר והוא האחרון, הוי אומר שלכאן  
צריכים להגיע. ופשוט הוא, כי חג זה סובב על אהבת ה' ובודאי שאהבת  
ה' ושמחה בו היא הדרגה הגבוהה אליה צריכים לשאוף להגיע לבסוף.

ותאבים אנו למצוא את הברית התיכון המברית בין עבודת שלושת  
המועדים: ראש השנה, יום הכיפורים, סוכות.

## נגילה ונשמחה בך

---

ענינם הכללי הוא להכין את ההתקרבות בין ישראל לאביהם שבשמים, בין הנברא לבוראו. ובאופן פרטי יש כאן ג' שלבים:

- ראש השנה: **ההכנה מצידנו** לקירוב.
- יום כיפור: **ההכנה מצידו** לקירוב.
- סוכות: קיום הקירוב **בפועל**.

ונבאר:

**ראש השנה** הוא יום של "תמליכוני עליכם". **אתם** תמליכו אותי עליכם. ובאמת כל ענינו של תאריך זה – א' תשרי – הוא יום ה'מצידנו' – יום בריאת האדם. עד יום זה הכל היה מצידו ית', ועתה שנברא אדם על פני האדמה יש מישהו בתחתונים שממליך את המלך. ביום זה אנו באים ליטהר, באים לקראת פני המלך.

**יום הכיפורים**. אמת שאנו באים בר"ה להמליכו, אבל א"א לקבל אותנו להיות עמו, לפי שהחטאים מפסיקים בינינו ובין אור פני מלך חיים. עם כל עבודתנו ותשובתנו, הדבר בלתי אפשרי. מוכרחים שהוא יפעל מצידו, היום מתגלות הי"ג מידות עליונות, והקב"ה מזיז אותנו הצידה ופועל בעצמו לטהר אותנו, וכל עבודתנו היא להכנס לתוך המקוה, אבל מי מטהר? המקוה, אביכם שבשמים. וז"ל המהר"ל (אור חדש קלה): "כי גם יוה"כ הוא **מצד השי"ת**, והוא שרמזו רז"ל בגמ' אשרכים ישראל שאתם מטהרין ולפני מי אתם מטהרים ומי מטהר אתכם, הקב"ה מטהר אתכם, שנאמר מקוה ישראל הי"י".

**סוכות** הוא ההתקרבות המיוחדת, כשע"י שבאנו ליטהר בר"ה ונטהרנו מצידו ביוה"כ, זוכים לקיום התכלית הנכספת ומוכנסים אנו אל תוך ענני הכבוד, מנושאים ומנוטלים מעל כל גויי הארץ, שוכנים בצל השכינה.



מאמר ו'

## חג הסוכות - השלמת הרגלים

חג הסוכות חותם את שלושת הרגלים.

נראה, שנוכל למצא בו סממנים מכל הרגלים. והביאור, דכל סדרה המורכבת מכמה דברים שבאים זה אחר זה, פירוש הדבר שזו התקדמות משלב לשלב עד התכלית, וממילא מסתבר שהרגל האחרון – סוכות – יש בו איזה סיכום ומכלול של הרגלים שקדמו לו. וכיוצא בדבר מצינו אצל האבות הק' [המקבילים לשלושת הרגלים כידוע] דיעקב כולל במידתו את מידות אברהם ויצחק, אברהם- חסד, יצחק- גבורה, יעקב- תפארת דהיינו מיזוג חסד וגבורה.

### קשר לפסח:

- מצינו דדין אכילה בליל יו"ט ראשון דסוכות ילפינן בגז"ש מפסח, ובודאי שזה מורה על קשר בין מועדים אלו.  
- חג הסוכות זכר לענני כבוד שהיו ביציאת מצרים, ועיין בטור דהיה ראוי לחוג את חג הסוכות בניסן [לולי סיבות צדדיות].  
- איתא בילקוט סו"פ פנחס: כשם שעצרת של פסח רחוקה נ' יום אף זאת [-שמיני עצרת] היתה צריך להיות רחוקה נ' יום... ע"ש. ומבואר שסוכות מקביל לפסח.

### קשר לשבועות:

- היום השמיני של סוכות נקרא "עצרת" כמו שבועות. [וע' בילקוט שהובא לעיל].  
- המנהג של שמחת-תורה מעמיד את קבלת התורה בעצם ענין הרגל דסוכות.  
- סוכות כנגד יעקב אבינו שמידתו "תורה".

ב. ונראה להעמיק עוד ולומר, שבסוכות מוסיפים עומק באותם קנינים שנרכשו ברגלים הקודמים, ונבאר:

### פסח:

הקנין המרכזי של הפסח הוא "אמונה", ובסוכות נוסף לה עומק ואיכות, ע"י שמתעסקים בו בסוגית "בטחון" אשר הוא ה'למעשה' של האמונה כידוע. כשיוצאים לסוכת עראי – מקום שאינו מוגן, ובטחים בה' שישמרנו<sup>4</sup>. זאת ועוד, בזמן האסיף האדם בא לידי מבחן אם יתגאה או שיתחזק באמונתו ויכיר שהכל מתנת שמים, ואינו דומה למצבו בשאר ימות השנה שאז אמונתו אינה עומדת בנסיון העושר.

### שבועות:

הקנין המרכזי של שבועות הוא "תורה", והנה אמרו חז"ל "תכלית תורה – תשובה ומעשים טובים", אימתי אפוא מגיעים לתכלית ה"תורה"? בסוכות, שאז נשלם תהליך התשובה וזוכים לתשובה מאהבה - פסגת מדריגות התשובה.

ועל כולנה- השמחה. כל הקנינים אינם בעלי ערך ללא שמחה, אדם שעובד את ה' במסירות נפש ובתכלית הדקדוק, רק שאינו עושה זאת בשמחה, התורה מייעדת לו... קללות קשות! נמצא שבסוכות - זמן שמחתנו - כשמכניסים שמחה בכל מערכת העבודה, רק עי"ז נרצים כל הקנינים והמעלות.

ובשמיני עצרת עליו אמר המדרש "נגילה ונשמחה בך" - בך בתורתך, אז קונים את השמחה בתורה, ובזה נשלמת קבלת התורה.

---

<sup>4</sup> ועי' ביזמן שמחתנו מאמר כ"ג אריכות בזה.

מאמר ז'

## הפורש סוכת שלום

כתבו הספרים דענין סוכות הוא 'שלום', והריני מצטט מדברי מו"ר בספר 'יצפנני בסכה' מאמר ח', וז"ל בקיצור רב: ישנה בחג הסוכות הדגשה מיוחדת ובולטת בענין זה של שלום ואחדות. הסוכה היא, כידוע, זכר לענני הכבוד והללו קרויים "סוכת שלום" כמו שפי' מפרשי הסידור את בקשת "ופרוש עלינו סוכת שלומך". השלום האמור כאן אינו רק שלום מן האויבים והסכנות שמבחוץ, אלא שלום של יחסי-פנים, אהבה ואחוה ושלום ורעות.

הזמן, זמן שמחתנו, מסוגל לקירוב לבבות, כאשר האסיף ממלא את הגורן והיקב - פני הבריות צהובות אלו לאלו. גם עבודת ימים אלו – צא מדידת קבע לדירת עראי- מונעת קנאה ותחרות. גם במצות ולקחתם לכם מצאו חז"ל רמז להתכללותם של ישראל והתחברותם זה לזה... ע"ע שם באריכות.

נראה להוסיף מספר הארות בענין זה:

א. בתפילת שמונה עשרה נמצאת ברכת השלום בסוף התפילה. הסיבה לכך היא: "לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה אלא השלום", ולולא שחותמים בשלום אין קיום לברכה ולשפע. זהו גם הטעם לכך שבסיום ברכת המזון מבקשים: במרום ילמדו עליהם ועלינו זכות שתהא **למשמרת שלום**, [ומביא שם בפי' עץ יוסף מתו"כ (פ' בחוקות) "ונתתי שלום בארץ" שמא תאמרו הרי מאכל הרי משתה, אם אין שלום אין כלום]. וכן הוא תמיד שמסיימים בשלום.

לפי"ז, אך מישרים נשפוט אם נסיק - שמאחר וחג הסוכות הוא סיום מערכת הרגלים ומערכת הימים הנוראים, מוכרח א"כ להיות ביסודו ענין השלום. ונמשיך את הקו הלאה: מה נמצא בסיפא דסיפא של המועדים?

## נגילה ונשמחה בך

שמיני עצרת, בו שמחים אנו בשמחת התורה. כמה מוטעם הדבר, שהרי "שלום רב לאוהבי תורתך", ועל כן, בזמן של סיום, שאנו כה זקוקים לשלום מה יותר מתאים מלשמוח בתורה ולבטא את אהבתינו לה.

[אגב, איתא בשבת כ"ג ע"ב: אמר רבא דרחים רבנן הוו ליה בנין רבנן. מדוע שכרו ניתן לו אצל בניו? ניתן לבאר, בהקדם דברי המהרש"א שם שכתב שאדם זה אשר רחים רבנן ודאי שהוא גופיה צורבא מרבנן דאל"כ הרי ע"ה שונאים ת"ח. נמצא לפי"ד שנאמר כאן דת"ח שהוא גם אוהב רבנן זוכה שגם בניו יהיו ת"ח. והביאור, ע"פ מה שכתבנו, שהיות ואדם זה הוא מ"אוהבי תורתך" הזוכים ל"שלום רב", נמצא שיש לו מידה גדושה של הכח המשמר והמחזיק-ברכה, על כן ברכתו מסוגלת להמשיך ולעבור לדורות הבאים, לא כן שאר ת"ח אשר אינם מצטיינים באהבת תורה, אין להם דיים ממידת השלום – הכח המשמר- בכדי להבטיח המשכיות תורתם לבניהם.]

ב. חג הסוכות הוא המועד היחידי שאנו מתעסקים להדיא בתיקון אומות העולם [הקרבת שבעים פרים], מפני שאף זה ענף מענין השלום, דפירוש המושג 'שלום' הוא לאחד את כלל הכוחות המנוגדים לכאורה, ולעשות ביניהם שלום ע"י שעבודם לתכלית משותפת, וזה הלא ענין תיקון עולם במלכות ש-ד-י, לאחד את אוה"ע המתנגדים כ"כ למלכות שמים, לתקנם ולעשותם 'אגודה אחת לעשות רצונך'. וראה מש"כ רמח"ל בדרך ה' (ח"ב ח, ב) וז"ל: שע"י פרטיות מצות הלולב וכו' מתחזק ענין שליטת השם ב"ה על ראשם של ישראל ולהפיל אויביהם לפניהם ולהכניעם תחתם, עד שהם בעצמם יבחרו להיות להם לעבדים... כי כולם ישתעבדו להם וישתחוו להם לקבל על ידם אור מאור ה' ב"ה השורה עליהם; והנה תשפל כל גאותם ויכנעו תחת ישראל וישבו על ידם אל עבודתו ית"ש. עכ"ל.

ג. איתא במדרש (ויק"ר ל, ב):

אמר ר' אבין משל לשנים שנכנסו אצל הדין ולית אנא ידעין מאן הוא נצח, אלא מאן דנסיב באין בידה... כך ישראל ואוה"ע באין ומקטרגים לפני הקב"ה בראש השנה, ולית אנא ידעין מאן נצח, אלא

ה שישאל יוצאין מלפני הקב"ה ולולביהן  
ואתרוגיהן בידן אנו יודעין דישראל אינון  
נצוחיא..."

ובביאור המשל כתב בענף יוסף ועוד, דכך היה המנהג, ליתן ביד  
הנוצח כף תומר בידו לאות נצחון. ויש להתבונן, לשם מה לקחו כף תומר  
ולא לקחו כידון ברזל או חרב, הלא המה יותר מורים על נצחון.

ביאור הדבר לענ"ד: רמז גדול רמזו בזה, – שהמנצח אינו מעונין  
בהשמדת המנוצח, אלא אדרבה, בעצם הכרזת הנצחון פושט הוא את ידו  
לשלו. לכן נוטל הוא כף תומר שמצד אחד מבטא כח ושליטה [שדומה  
לכידון], ומאידך גיסא מבטא הושטת-יד לשלום.

על דרך זה גם בנמשל, הנפת הלולב ע"י ישראל מורה ובאה שתכלית  
נצחונם של ישראל הוא ע"מ שע"ז יוכלו לתקן עולם, ואם אך יכנעו  
האומות לפני ישראל, הרי ידם של ישראל מושטת לשלום. וכפי שאמרה  
תורה (דברים כ"י): "כי תקרב אל עיר להלחם עליה וקראת אליה לשלום".

באופן נוסף מרמזת הנפת הלולב על 'שלום' כי הנה בתורה ה'כתיב'  
הוא "כפת" וה'קרי' הוא "כפות". וביארו המפרשים שאכן הלולב כולל בו  
דו-צדדיות; מצד אחד הוא דומה לענף פשוט אחד ומצד שני האחדות הזו  
מורכבת מדיבוקם ואיחודם של עלים רבים. והלא זה ענין ה'שלום'-  
קיבוץ הנפרדים ושעבודם לתכלית עליונה אחת.

ד. הנה תקופת ימי החול שאחר חג הסוכות ארוכה הרבה יותר  
מתקופות החול שאחר פסח ושבועות. אם יש בזה מקום להתבונן, אפשר  
לבאר הדבר כך: הלא תכלית המועדות היא טעינת תוכן המועד והמשכתו  
לשאר ימי החול [כלי התפילה 'והשיאנו את ברכת מועדיך' יעוי' במפרשים]. לפי"ז

נאמר שאורך תקופת החול לאחר תלוי בכושר השימור של תוכן החג. כשנשלב זאת עם המתבאר במאמר זה – שביסוד תוכן חג הסוכות נמצא ה'שלום', בין נבין שהסיבה לאריכות ימי החול שלאחריו היא כי להיוצאים את שערי נלווה כלי מחזיק ברכה השומר את ריח החג לבל יפוג.

מאמר ח'

### שירו לה' שיר חדש

מזמור קמ"ט בתהלים.

עלה בדעתי לפרשו על חג הסוכות :

**שירו לה' שיר חדש תהילתו בקהל חסידים.** 'חסידים' היינו בעלי תשובה כמש"כ באבדורהם (בברכת הצדיקים)<sup>5</sup>, ובחג הסוכות מתחדש שיר חדש, שירם של בעלי התשובה שזכו לכפרה ביום הכיפורים, וכמובא בפרק החליל: היו מרקדין... ויש מהן אומרים אשרי זקנותנו שכפרה את ילדותנו – אלו בעלי תשובה.

**ישמח ישראל בעושי.** יבואר עפמש"כ בילקוט תהלים ק"ב: "ועם נברא יהלל ק-ה, אלו הדורות שהם כמתים במעשיהם ובאין ומתפללין לפניך בר"ה ויו"כ ואתה קורא אותם בריה חדשה. ומה להם לעשות? ליטול לולבין והדסין ולהלל אותו, הוי, ועם נברא יהלל ק-ה."

**בני ציון יגילו במלכם.** יבואר ע"פ התנחומא פ' אמור: "משל למדינה שהיתה חייבת מס למלך ויצא עליהם וכו'... המלך זהו הקב"ה, בני המדינה אלו ישראל, שהם מסגלין עוונות... והם נכנסין ובאין ביוה"כ ומתענין בו ועושין תשובה, והקב"ה מוחל להם... מה ישראל עושין, נוטלין לולביהן ביו"ט ראשון של חג ומהללים ומקלסים לפני הקב"ה... "ע"כ.

---

<sup>5</sup> אמנם, עיין רש"י סוכה נ"ג.

**יהללו שמו במחול.** המחול היינו הריקודים של שמחת בית השואבה, או ההקפות כמחול סביב המזבח. ומדוקדק מש"כ יהללו שמו, כי בהקפות היו אומרים אני והו הושיעה נא – שנרמז בזה שם ע"ב כמוסבר ברש"י בסוכה.

**בתף וכנור יזמרו לו.** מתניתין פרק החליל: והלויים בכנורות ובנבלים ובמצלתים... ובכלי שיר בלא מספר. והא דנקט קרא תוף וכנור, כי הם ראשי סוגי כלי-השיר; התוף הוא החשוב שבכלי-הקצב, והכנור הוא החשוב שבכלי-הנעימה.

**כי רוצה ה' בעמו.** ע"י כפרת יום הכיפורים זכו ישראל שה' ירצה בהם, כמש"כ בשערי תשובה (שער ד' אות ח') "ויכסוף ויחכה להגיע ליוה"כ למען יתרצה אל השי"ת".

**יפאר עניים בישועה.** ישראל זכו לישועה, שיצאו בדימוס מן הדין. אבל אין זה מכח מעשיהם הטובים אלא מפני שהכירו בענוותם שאין להם לסמוך על צדקתם, ותלו בטחונם בה' - "בטוחים שיעשה להם נס".

**יעלזו חסידים בכבוד.** חסידים היינו בעלי תשובה (כדהבאנו לעיל מהאבודרהם), ובחג הסוכות זוכים הם לכבוד, שבשמחת בית השואבה היו רוקדים ואומרים: אשרי זקנותנו שכפרה את ילדותנו (סוכה נ"ג).

**ירננו על משכבותם.** כתב המלבי"ם על אתר: "שגם אחר המחול שישכבו לנוח ירננו עוד מרוב השמחה". וכך היה בחג הסוכות במקדש כדברי הגמ' (סוכה נ"ג) "אמר ריב"ח כשהיינו שמחים שמחת בית השואבה לא ראינו שינה בעינינו...".

**רוממות א-ל בגרונוס וחרב פיפיות בידם.** היינו אמירת ההלל (-רוממות א-ל) יחד עם אחיזת הלולב שהוא כלי-הזין שישראל מניפין (כמובא במדרש שהביא הרא"ש פ"ג דסוכה בסוגיא דנענועים).

**לעשות נקמה בגוים ... עד סוף הפרק.** ע"י כוחו של החג יגברו ישראל על האומות ויכניעום כמבואר ענין זה בדרך ה' (ח"ב ח' אות ז') והבאנוהו לעיל. וכדאיתא דמלחמת גוג ומגוג תהיה בחג הסוכות.

מאמר ט'

## שמיני עצרת בראי שיר השירים

(א) שיר השירים אשר לשלמה. (ב) ישקני  
מנשיקות פיהו כי טובים דודיך מיין. (ג) לריח  
שמניך טובים שמן תורק שמך על כן עלמות אהבך.  
(ד) משכני אחריך נרוצה הביאני המלך חדרי נגילה  
ונשמחה בך נזכירה דודיך מיין מישרים אהבך.

וכתב הגר"א בפירושו כאן שארבעת הפסוקים הראשונים כנגד ד'  
המועדים.

"ויד' פסוקים אלו הם נגד ד' זמנים היו לישראל –  
הראשון נגד יציאת מצרים שבאותו הלילה שרו  
שירה כמ"ש השיר יהיה לכם כליל התקדש חג.  
ופסוק ב' נגד מתן תורה כנ"ל. ופסוק ג' הוא נגד  
בנין המשכן שהקריבו ע' פרים נגד העכומ"ז כנ"ל.  
ופסוק ד' הוא נגד ביאת הארץ שאז נשלם הכל.  
וגם הם נגד ד' רגלים, הא' נגד פסח שאמרו שירה,  
והב' נגד שבועות שהוא מ"ת, והג' הוא נגד סוכות  
שהוא זכר להיקף ענני כבוד שהיה תלוי בבנין  
המשכן כידוע... והד' משכני אחריך הוא נגד שמיני  
עצרת שהוא לישראל לבדו."

בעקבות ד' הגר"א אולי יש רשות להוסיף ולבאר שהפסוק הרביעי  
המכוון כנגד שמיני עצרת מקפל בתוכו את כל ארבעת המועדים, וכיאות  
לחתימה שכוללת בה את הכל. וכך מצאתי שעולה מן הפסוק:



## נגילה ונשמחה בך

---

**משכני** – זה פסח. שביצ"מ השי"ת משך והעלה את כלל ישראל מתוך טומאת מצרים כהרועה המושך את העובר מתוך מעי הפרה. הכל היה מצידו ותפקידם של כלל ישראל היה רק לרצות לצאת ולצעוק אליו ית' "משכני!"

**אחריו נרוצה** – זה שבועות. למתן תורה, שלא כמו יציאת מצרים, היתה כבר התעוררות והכנה של חמשים יום מצד כלל ישראל להתקרב אליו ית' ולרוץ אחריו. וניכרת היתה השאיפה לרוץ אחריו בשעת עמידתם לפני הר סיני שהוצרך משה להזהירם בחומרה רבה לבל יעלו ההרה מרוב כיסופם לרוץ אחר השכינה.

**הביאני המלך חדריו** – פירש רש"י שהביאם לתוך היקף ענניו, והיינו סוכות שהוא זכר לענני כבוד.

**נגילה ונשמחה בך** – זה שמיני עצרת כמש"כ בילקוט סו"פ פנחס.

מאמר י'

## רמזי המדרש על הדי' מינים

במדרש רבה (אמור ל, ט) מביאים חז"ל דרכים שונים אל מה ירמזון הדי' מינים.

[א] רומזים כולם להקב"ה.

[ב] רומזים אל שלשת האבות ויוסף [שאף הוא נקרא 'אב'].

[ג] רומזים אל ארבעת האימהות.

[ד] רומזים לסנהדרין, לת"ח, לתלמידים, ולסופרי הדיינים.

ה' רומזים לד' הקבוצות שבעם ישראל, בעלי תורה ומעש"ט, בעלי תורה בלא מעש"ט וכו'.

יתכן שבחמשת ההסברים השונים שורר סדר מסוים. והגדר, דבכללות הד' מינים הם רמז לאופן השראת השכינה בעולם, והולכים מן השורש אל התפרטות יותר ויותר:

[א] שורש הכל הוא הקב"ה בעצמו.

[ב] שורש הכלל ישראל – האבות הק' שהם יסדו את האומה שנושאת את השראת השכינה בעולם.

[ג] מוציאי האבות אל הפועל – האימהות הק'. [כענין כל נקבה המוציאה לפועל כוחו של הזכר].

[ד] בני האבות, כלל ישראל. וגם אצלם יש 'כללות' שהיא עיני העדה שעליהם עומד ונסמך הכלל. [משה שהוא החכם והמנהיג של ישראל כולל בו ששים רבוא נשמות ישראל – "העם אשר אני בקרביו"].  
[ה] סיום ההתפרטות – כלל ישראל גופו בכל אופניו.

מאמר י"א

### אתרוג – קליפתו עבה

ידוע מה דאיתא בחז"ל שאתרוג הוא כנגד לצדיקים.

יש לבאר ההקבלה: האתרוג קליפתו עבה ביותר והפרי הפנימי מועט. כך הצדיק מקפיד שקניניו הרוחניים יהיו מוגנים וברי קיימא, ואין הוא נרתע ממה שע"ז הכמות מועטת. כך הוא בלימוד התורה כמש"כ הגר"א (משלי יג, כה): "צדיק אוכל לשובע נפשו ובטן רשעים תחסר. וכן בתורה:

צדיק אוכל לשובע, שלומד בכדי שיהא שבע, ואינו רואה אם מעט ואם הרבה, רק שיהא יודע על בוריו וישבע נפשו ויקים..."

(ובפרק טז, ח): "טוב מעט בצדקה מרוב תבואות בלא משפט". וכן בתורה: טוב שילמד מעט מעט בצדקה [הגה היינו שידע כל דבר על בוריו, שבזה יעשה צדקה לכלל ישראל כמו שאמרו בזוהר] מרוב תבואות ולא במשפט, ממה שיקבץ על יד הרבה אך לא במשפט, שאין יודע הדין על בוריו.

וכך היא המידה גם במעשים טובים וכמו שטבעו חז"ל טוב מעט בכוונה מהרבות בלא כוונה, הורו בזה שהעיקר האיכות ולא הכמות.

עוד יש לרמוז דהחלק הלח בפנים האתרוג הוא כנגד התורה דאין מים אלא תורה, והקליפה החיצונית היבישה היא כנגד מעשים טובים, ולכן הקליפה מרובה מן הפרי הפנימי, דכל שמעשיו מרובין מחכמתו חכמתו מתקיימת.

מאמר י"ב

### נענועי הלולב

כתב המג"א (תרנ"א י"ט) "יחלק הנענועים... ואם כן בהודו יעשה בכל תיבה נענוע אחד..."

ולפי מנהגנו סדר הנענועים הוא: קדימה (מזרח) ימין, אחור, שמאל, מעלה, מטה.

וחשבתי לתת הרגש בדברים:

"הודו לה'" – קדימה. הודאה היא נוכח. כפי שרואים בחתימת ברכת מודים שבשונה מכל הברכות המסיימות בלשון נסתר, היא מסיימת בלשון נוכח – הטוב **שמך ולך** נאה להודות. והביאור בזה הוא מש"כ רש"י בסוטה על שאנו מודים לך ...

"כי" (פעמיים) – ימינה ושמאלה. ה'פנייה לצדדים' היא התנועה שבאה לעיין מה קורה בשטח, בחיים שלנו, הוי אומר הבט ימינה ושמאלה ותראה סיבות (כי' הוא נתינת טעם וסיבה) להודאה זו.

"טוב" – אחורה. הטוב נמצא מאחורינו כי הוא לא נמדד לפי מה שנראה לעינינו נחמד ונעים אלא טוב אמיתי הוא מה שדוחף אותנו קדימה לכיוון התכלית הטובה שמיעד לנו הקב"ה. ודו"ק.

"לעולם" – מעלה. עי' מהר"ל (נתיב העבודה י"ח) על פסוק זה: "כלומר חסדו ית' אין לו גבול ושיעור, ואם השי"ת עושה חסד אל תאמר כי יש לזה תכלית וגבול, כי לעולם חסדו, שאין קץ וגבול לחסדו ית'... ודבר שהוא מצד עצמו של הקב"ה - כמו שהוא ית' מצד עצמו בלתי תכלית, וכך החסד שהוא עושה הוא לעולם בלתי קץ ובלתי תכלית רק הוא לעולם". נמצא שהטעם לכך שחסדו ית' הוא לעולם הוא מפני שהוא חסד אלוקי המגיע מלמעלה.

"חסדו" – מטה. זהו תכלית הכל, שטובו ית' האלוקי ירד למטה ויגיע אלינו.

ידידי הרא"א שלנגר שליט"א ביאר ענין הנענועים: מוליך - מוסרים את אברי האדם לקב"ה. מביא - מקבלים בחזרה אדם חדש.

### פנינים

א.

יש להעיר על ענין קישוטי הסוכה שנוהגים כלל ישראל, וקשה דהרי יסוד ישיבת הסוכה הוא "כעין תדורו" ומעתה נשאלת השאלה וכי אדם מקשט את סלון ביתו בשרשראות זוהרות ורימונים תלויים?

ונראה בהקדם המבואר בסוכה דף ח: שצריך לסכך את הסוכה לשם צל, ולכאוי א"כ נפל בבירא כל מי שבונה סוכה בעשתרות קרניים ואין צורך כלל בסיכוך לשם צל. וכתבו האחרונים דבעכ"ל דכמו שמועיל סכך לשם צל, כך מועיל לשם מצוה. והיינו דעיקר מה דבעינן לשם צל הוא שיתקיים כאן שם "סוכה" שהיא ע"ש הסכך המיצל, אבל כאשר מתכוין להדיא לשם סוכת מצוה, ה"ה שבדרך זו מקבלת הסוכה שם "סוכה", ואמנם זהו חידוש, אך כך מוכרח.

ועפ"ז נראה לחדש דה"ה לענין הקישוטים, אמנם יש מהלך אחד של כבוד הסוכה ודירתה, שהוא ע"י דברים שתורמים להרגשת ה"כעין תדורו", אך כמו"כ יש מסלול נוסף שהוא דברים שמוסיפים להרגשה של "סוכת מצוה" וכל שמקובל אצל אנשים ורואים זאת כדבר מכובד לקשט את הסוכת מצוה באופנים מסויימים, לא אכפת לן שאי"ז כעין דירתו הרגילה, כי זה כעין דירת הסוכה. ודוק.

ב.

ישיבה בסוכה היא כניסה אל הפנימיות. "כי יצפנני בסוכה, יסתירני בסתר אהלה". וכמו ענני הכבוד שהסתירו את כלל ישראל.

נטילת ד' מינים ונענועיהם הוא מעשה "הפגנתי" ויציאה אל הגילוי, שהרי נוטל אותם ומנענעם לעין כל. וכן אמרו חז"ל שזה כענין הנוצח בדיון שיוצא לעין כל וכלי זינו בידו.

וזו העבודה הכפולה, מצד אחד, להיות מצוי **בפנים**, ומצד שני להוציא עבודה **החוצה** לתוך חלל העולם.

סוכה זה **היכן אתה חי**. (כמו: בית פלוני לפלוני). וזה יסוד של בטחון, שהוא לראות את העולם כמקום של מלכות שמים, וממילא הוא לא יסתיר את ההשגחה.<sup>6</sup>

ארבעה מינים זה **במה הנך עוסק**. (כמו: שדה פלונית לפלוני).

ג.

אחרי יוה"כ שהיתה שביתה גמורה של כל דרכי החיים הגשמיים, לאות על ביטול האדם שהיה עד היום, תשובה שלימה. אח"כ מגיע סוכות שאדרבה המצוה היא בעשיית דרכי החיים הגשמיים דייקא – בתוך הסוכה, כי זה כבר האדם המתקון החדש שנולד – עם נברא יהלל ק-ה – שאינו שובת משום ענין גשמי רק הכל קודש והכל מצוה. אין עוד כזה מעשה מצוה שכולל חיים רגילים בלי שום שינוי – תשבו כעין תדורו – רק שיהיה בצל הסוכה ששם שמים חל עליה, היינו שזה מקום שמשקף את כבודו, ע"י החיים שפועמים בו.

---

<sup>6</sup> דוגמא לדבר, דברי רבינו יונה שבשעת התפילה אדם צריך להסיר מלבו כל תענוגי העולם.